

περαίνῃ ἀσυμπέρασα, νὰ συνδέῃ ιδέας ἀσυνδέτους, καὶ νὰ ἐκτέλῃ ἀτοπωτάτους συνδιασμούς, καὶ ὡς φαίνεται τοιούτον τι δὲν ἀκολουθεῖ. Ὡς τὸ ὄνειρώττον διαφέρει οὐσιωδῶς τοῦ διανοουμένου.

Ἄλλ' ἡμεῖς ὠνομάσαμεν αὐτεξούσιον τὸ διανοούμενον (274), εἴτε λογικόν, ὡς τὰ ὄνειρα εἶναι ἀκούσια (346).

348. Θέλουσιν ὁμως τινὲς ὅτι ἡμεῖς ἀποκτῶμεν εἰς τὰ ὄνειρα νέας ιδέας. διότι, λέγουσι, πολλάκις ἀκούομεν ὄνειρώττοντες νέα πράγματα, διόλου ἄγνωστα εἰς ἡμᾶς πρότερον. Ἐγὼ ὁμως νομίζω ὅτι δὲν πρέπει τις νὰ δίδῃ πάντελῶς πίσιν εἰς τὰ ὄνειρα, ἀλλέως οἱ ἄνθρωποι ἤθελον τὸν νομίσαι ὄνειρώδη. Καθότι ἂν ἦν ἀληθὲς ὅτι ἡμεῖς μαυθάνομεν τι ὄνειρώττοντες, ἔπρεπε καὶ μετὰ τὸν ὕπνον νὰ τὸ κατέχωμεν εἰς τὸν νοῦν, ἀλλέως πῶς τοῦτο ἤθελον εἶναι μάθημα, ὅπερ ἀναντιρρήτως δὲν ἔχει χώραν. Τί-δαι, ὅταν ἡμεῖς ὄνειρώττωμεν ὅτι τρώγομεν, ἢ ὅτι ἔχομεν ἀγληθόνας, πρέπει ἄραγε μετὰ τὸν ὕπνον νὰ νομίζομεν ὅτι ἡ κοιλία ἡμῶν ἐμπέπληται, καὶ ὅτι εχομεν τῶντε ἀγληθόνας; Πλὴν ἡ ἀπουσία τῆς ἀγληθόνοσ καὶ ἡ τῆς πείνης παρουσία μᾶς πληροφοροῦσι τὸ ἐναντίον. Ἄλλ', ὡς φαίνεται, ἡ τῶν ὄνείρων κρίσις προσιδιάζει μᾶλλον εἰς τὰς γράϊας, ἢ πρὸς ἄλλον τινά.

349. Ἐνεσιν ὁμως καὶ ἓν ἄλλο εἶδος ὄνείρων, εἴτε κατὰς αὐτὸ τοῦ ὕπνώττοντος, ἔνθα ὁ ὕπνώττων ὄμιλεῖ ἢ ἀκτελεῖ, ὅσα καὶ ὁ ἐγρηγορῶς. Ὑπνολογία λοιπὸν ἤθελον ὠνομασθῆ τὸ πρῶτον, καὶ νυκτάλωψ τὸ δεύτερον. Πολλάκις ὁμως εὐρίσκονται ἐνωμένα ἀμφότερα εἰς ἓνα ἄνθρωπον, καὶ τότε ὁ νυκτάλωψ περιπατεῖ, μαγειρεύει,

κτίζει, ἀναγινώσκει, ψάλλει, καὶ ἐν γένει ἔκτελεῖ, ὅσα καὶ ἐγρηγορώς.

Εἶναι βέβαια ἄξια θαυμασμοῦ τὰ ἔργα τῶν νυκταλώπων. Οὗτοι λέγω ἐγείρονται ἐκ τοῦ κραββάτου, ἐνδύονται τὰ ἐνδύματα αὐτῶν, ἀνάπτουσι λαμπάδα, ζητοῦσι τὴν κλεῖδα, κλείουσι τὴν θύραν, οἶνον καὶ ἔλαιον ἐξάγουσιν, ἐπιβαίνουσιν ἐφ' ἵππου, κολυμβῶσι, διαβαίνουσι ποταμῶν, καὶ ἐν γένει ἐκτελοῦσι τοσαῦτα, ὅσα καὶ γρηγοροῦντές, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχωσι συναίσθησιν τινὰ τῶν γεγονότων.

350. Τὸ αἷτιον βέβαια τοῦ νυκτάλωπος εἶναι τοῦτο αὐτὸ μὲ τὸ τῶν ὀνείρων, πλην ἰσχυρώτερον, εἴτε ὡς ἐκ τοῦ ἐνεργοῦντος, εἴτε ὡς ἐκ τοῦ πάσχοντος: τουτέστιν ἢ ὡς ἐκ τῆς φαντασίας τοῦ νυκτάλωπος, ἢ ὡς ἐκ τῆς εὐκινήσιας τῶν μελῶν αὐτοῦ. . . Καθότι ὄχι μόνον διεγείρονται φαντάσματα ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τοῦ νυκτάλωπος, ἀλλὰ γίνονται καὶ κινήσεις ἐκείνων τῶν μελῶν, ἅπερ ὑπόκεινται εἰς τὰς ἐκουσίας κινήσεις, καὶ ὑπνώττουσι μόνον αἱ αἰσθήσεις, καὶ πολλάκις οὔτε αὐταὶ ἅπασαι. Ὡς τὸ νυκτάλωψ κεῖται μεταξύ ὀνείρου καὶ ἐγρηγορώσεως, καὶ οὕτως ἡμεῖς ἔχομεν κλίμακά τινα: ὕπνον, ἐνύπνιον, νυκτάλωπα, καὶ ἐγρηγορσιν. Ἐκεῖνα ὅμως τῶν αἰσθητηρίων τῶν νυκταλώπων, ἅπερ δὲν ὑπνώττουσιν, δὲν ἐγρηγοροῦσιν ἐν τελῶς, ἀλλὰ τοσοῦτον μόνον, ὥς καὶ νὰ αἰσθάνωνται μικρόν τι τῆς προσβολῆς τῶν ἔξωθεν σωμάτων.

351. Δὲν εἶναι ὅμως δύσκολον, νομίζω ἐγὼ, νὰ καταπειθῆταις ὅτι καὶ τὸ νυκτάλωψ εἶναι πράξις ἄλογος καὶ κινήσις τις ἀκούσιος. Καθότι βλέπει τις εἰς τοὺς νυ-

κτάλωπας οὐδεμίαν ἄλλην πράξιν, εἰμὴ ἐκείνην, ἥνπερ ἐν χρόνῳ ἑμάθον αὐτοὶ, καὶ ἥνπερ πράττουσι συνεχῶς ἐγρηγοροῦντες: τουτέστι ἐνθα ἔχουσιν ἕξιν μεγάλην τοῦ ἐνεργεῖν, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ μετὰ τὸ, οὗτοι κινούνται μηχανικῶς, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καθ' ὃν τις περιπατεῖ ἔχων τὸν νοῦν αὐτοῦ εἰς ἄλλο μέρος. Καὶ ἐπειδὴ εἰς τὰς ἀλόγους κινήσεις ἐλλείπει τὸ τελικὸν αἶτιον, τούτου ἕνεκεν ἂν παρεντεθῇ ἐμπόδιόν τι, αὐταὶ διαμένουσιν ἀτελείωτοι, ὡς ἐλλείπουτος βέβρια τοῦ διοικούντος, εἴτε τοῦ λογιστικοῦ. Ὡς ἂν παρεμβάλη τις μεταξύ τῶν ὕφθαλμῶν τοῦ ἀναγνώσκοντος νυκτάλωπος καὶ τοῦ βιβλίου χάρτην, ὁ νυκτάλωψ παύει τῆς ἀναγνώσεως, ὡς ἀγνοῶν βέβρια τὸ ἐμπόδιον τῆς αὐτοῦ ἐνεργείας, ὡς δηλονότι παύει καὶ ἡ κίνησις τῶν τροχῶν ἐνὸς ὀρολογίου, ἂν μόνον παρεντεθῇ μεταξύ αὐτῶν μία βελόνη. Καὶ ἡμεῖς βλέπομεν ὅτι ἂν μὲν τις ἐπιθέτῃ ἐμπόδιον ἔμπροσθεν ἐνὸς ζώου τρέχοντος, αὐτὸ θέλει τραφῆ λαβὼν ἄλλην εὐθυβολίαν, ὥς να ἔκτελέσῃ τὸ σκοπούμενον, ὁ δὲ νυκτάλωψ ἀγνοεῖ καὶ ἐξάξῃ τὸν χάρτην τὸν ἐμποδίζοντα τὴν ὄψιν αὐτοῦ πρὸς ἀνάγνωσιν: ὁ ἔστι μεθερμηνευόμενον αἱ κινήσεις τοῦ νυκτάλωπος εἶναι ἀλογώτεραι, ἢ τῶν ἀλόγων ζώων. Ἐπιβεβαιεῖται δ' ἡ ἀλογία τῶν φαινομένων τῶν νυκτάλωπων, καὶ διότι οὗτοι πράττουσιν οὐδέ ποτε ἐκείνο, οὕτως δὲν ἔχουσι τὴν ἕξιν. Καθότι οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ὧν μουσικὸς μαγειρεύει, ἢ ὧν μάγειρος ψάλλει, ἢ ὧν γραμματικὸς κτερίζει, ἢ ὧν κτίσης γράφει, κτε. Ὡς τὸ νυκτάλωψ εἶναι κινήσις τις ἔχουσα ὄχι ἐν ἑαυτῇ τὴν ἀρχὴν, τελειομένη δὲ διὰ τὴν ἕξιν καὶ τὸ εὐκίνητον τῶν μελῶν ἢ μέγιστος

τῆς φαντασίας. Καθότι εἶναι τὸ αὐτὸ ἢ νὰ ἔχη ὁ νυκτάλιωψ εὐκίνητα τὰ μέλη τῶν ἐκουσίων κινήσεων, ἢ μεγάλην τὴν φαντασίαν αὐτοῦ, ὥστε νὰ κινῆ εὐκόλως τὰ εἰς τὰ φαντάσματα ἀντιστοιχοῦντα μέλη.

352. Καθὼς ὅμως τὰ ὄνειρα ἔχουσι συγγένειάν τινα μὲ τὸ νυκτάλιωψ, οὕτω καὶ μὲ τὴν παραφροσύνην καὶ μανίαν. Καὶ Κοῦλλεν ὑπῆρξεν ὁ ἐφευρετὴς τῆς τῶν ὄνειρων συγγενείας μὲ τὴν παραφροσύνην: ὅτι δηλονότι ἐκάτερον τούτων εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ παῦσις μὲν τῆς λειτουργίας τῶν αἰσθητηρίων, ἔγερσις δὲ τῶν φαντασμάτων ἢ ἰδεῶν ἐκ τινος ἐξωτερικῆς αἰτίας. Καθότι παραφροσύνη εἶναι κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου ἐν καιρῷ ἀσθενείας, ἐνθὰ οὗτος εὐριτόκρονος ἔξω ἑαυτοῦ ὁμιλεῖ ἀσύμφωνα μὲ τὰς ἰδέας τῶν περιεσώτων: ὅπερ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ, παραφροσύνη εἶναι σειράτις ἄλυτος ἰδεῶν, ἔχουσα οὐδεμίαν ἀναφορὰν μετὰ τῶν περὶ τὸν παράφρονα ἀντικειμένων, ὡς δηλονότι οὔτε τὰ περὶ τὸν ὄνειρώτετοντα. Καθότι εἰς τὴν παραφροσύνην τὰ ἄκρα τῶν νεύρων τῶν πέντε αἰσθητηρίων ἢ ἀπολλύουσι ὀλοτελῶς πᾶσαν δύναμιν αἰσθητικότητος, ἢ διασώζουσι πολλὰ σμικρὰν.

353. Ἐν ὅμως εἰς τὴν παραφροσύνην προσεθῆ βαθμὸς τις δυνάμεως, τότε τὸ πρᾶγμα ἀλλάττει ὄνομα καὶ ὀνομάζεται μανία. Καὶ μανία, κατὰ τὸν Γαληνόν, εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ προδρά παραφροσύνη ἄνευ πυρετοῦ. Ὡς εἰς τὴν μανίαν ὄχι μόνου ἐλλείπει πᾶσα λειτουργία λογική, ἀλλ' ἔνεσι καὶ δύναμις μεγάλη εἰς τὸν μανιώδη, ὥστε κινηθεῖς κατὰ τῶν περιεσώτων νὰ καταξασχίσῃ, νὰ κατακόψῃ, καὶ νὰ πνίξῃ τὸν τυχόντα. Εἶναι λοιπὸν

οἰκοθρεῦ σαφές ὅτι καὶ ἡ μανία καὶ ἡ παραφροσύνη εἶναι κινήσεις ἀκούσιοι καὶ ἄλογοι, ὡς δηλονότι εἶναι καὶ τὰ ὄνειρα καὶ τὸ νυκτάλωψ.

354. Ὡς καὶ τὰ αἷτια τῆς παραφροσύνης πρέπει νὰ ᾔηται τὰ αὐτὰ μετὰ τῶν ὄνειρων καὶ νυκτάλωπος (346) ἢ πλὴν μείζονος βέβαια ἰσχύος: ὁ ἐστὶν ὑπερβολὴ ἐνεργείας μιᾶς βέβαια τῶν τριῶν μικρῶν ἐσιῶν τῆς αἰσθητικότητος πρὸς τὸν ἐγκεφάλου, ἕνεκα ἀσθενείας τινὸς αὐτῶν ἢ καὶ τοῦ ἐγκεφάλου. Καθότι αἱ λειτουργίαι τοῦ ἐγκεφάλου διασώζονται καὶ εὐθεῖς καὶ ὑγιεῖς, πλὴν ἕως οὗ διασώζεται ἰσορροπία τις μετὰ αὐτοῦ καὶ τῶν μελῶν, καὶ μάλιστα τῶν μικρῶν ἐσιῶν τῆς αἰσθητικότητος (16), πρὸς ἃς περ οὗτος ἐνέργει μὲν ἀκαταπαύσως, αὐταὶ δὲ πρὸς ἐκεῖνον ἀντενεργοῦσι. Πλὴν ἅπαξ διαφθορείσης ταύτης τῆς ἰσορροπίας ἕνεκά τινος περιστάσεως, ἀνάγκη πᾶσα εἶναι νὰ ἐπακολουθήσῃ διαφθορά τις καὶ εἰς τὰς διανοητικὰς δυνάμεις, ὅπερ ἡμεῖς λέγομεν: οὗτος ἐξῆλθεν ἔξω ἑαυτοῦ, καὶ ἐπομένως αὐτὸς τότε ἀδυνατεῖ πλέον νὰ δώσῃ τῆν ἑαυτοῦ προσοχὴν εἰς τὰ ἔξω ἀντικείμενα, καὶ διὰ τὴν εἰπῶ οὕτως, οὗτος ὄνειρώττει ἐγρηγορώς. Ὡς ἡ παραφροσύνη γεννᾶται ἐκ τῆς φθορᾶς τινος τῶν μικρῶν ἐσιῶν τῆς αἰσθητικότητος: τουτέστιν ἢ ὡς ἐκ τῆς φλογώσεως, εἴτε ταχείας, εἴτε βραδείας τῶν σπλάγχχνων: ὁ ἐστὶ σωμαχοῦ, φρενῶν, περικαρδίου, αἰδοίου, αὐγοθήκης, μήτρας, κτξ, ἢ ὡς ἐκ τῆς παρουσίας τῆς μελαίνης χολῆς εἰς τὸ ἐπιγαστρικὸν σύστημα, ἢ ἕνεκα τοῦ σπασμοῦ τούτων αὐτῶν τῶν μελῶν. Ὡς ἕνεκα τούτων τῶν περιστάσεων ἡ παραφροσύνη δὲν εἶναι πάντοτε ἡ αὐτὴ, ἀλλὰ νῦν μὲν

ἀμβλεῖα, νῦν δ' ἄξεια, νῦν μὲν ὀλιγοχρόνιος, νῦν δὲ πολυχρόνιος, νῦν μὲν ἄτακτος, νῦν δὲ περιοδική, κτξ. Καὶ πρὸς Θεραπείαν αὐτῆς οἱ ἰατροὶ μεταχειρίζονται τὰ ψυχρὰ λουτρά, τὰ ναρκώδη βότανα, ἐξαγωγήν αἵματος, καὶ μάλισα ἐκ τῆς κροταφικῆς φλεβὸς κτξ. Ἔτι γεννᾶται παραφροσύνη καὶ ἐκ τῶν ναρκωτικῶν: τουτέστιν ὀπίου, οἴνου δυνατοῦ, κτξ. κατ' ἀρχάς: ἐν ᾧ δηλοῦνται ἐνεργοῦσιν ἐπὶ τὰ νεῦρα τοῦ ζομάχου, πρὶν νὰ διαμερισθῇ ἡ τούτων ἐνέργεια εἰς ἅπαν τὸ νευρικὸν σύστημα. Πολλάκις ὅμως τὸ αἷτιον τῆς παραφροσύνης ἐφεδράζει ἐπ' οὐδεμιᾶς τῶν μικρῶν ἐσιῶν, ἀλλ' ἐπὶ τῆς πρώτης ἢ μεγάλης. Ὁθεν καὶ Ἀρεταῖος ἐδιαίρεσε τὰ αἷτια τῆς παραφροσύνης εἰς δύο: εἰς ἐπιγαστρικά καὶ ἐγκεφαλικά. Τὸ πρῶτον, λέγει αὐτὸς, γεννᾶται ἐκ τῆς ἐμφράξεως τῶν ἐπιγαστρικῶν ὀργάνων ὑπὸ τῆς μελαίνης χολῆς, καὶ ἔχει σημεῖον τὴν μελαγχολίαν ἢ μανίαν. . . . τὸ δὲ δεύτερον, ἐκ τῆς διαφθορᾶς αὐτοῦ τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ ἔχει διὰ σημεῖον τὴν ἀταξίαν τῶν αἰσθημάτων καὶ νοημάτων. Καθότι αὐτὸς ἐπαρτήρησεν ὅτι οἱ ἀσθενεῖς εἰς τινὰς παραφροσύνας ἀποκτῶσι τοσαύτην ὑπεροχὴν εἰς τὰς αἰσθήσεις τῆς ὀράσεως καὶ ἀφῆς, ὥστε νὰ ὀρῶσιν, ὅσα ὄντες ὑγιεῖς ἀβλεπτοῦσι, καὶ νὰ διακρίνωσι διὰ τῆς ἀφῆς, ὅσα ἀδυνατοῦσιν ὄντες ὑγιεῖς νὰ διακρίνωσι. . . καὶ πρὸς τούτοις εἶδεν ὅτι οἱ παράφρονες ἐνίστε ἐννοοῦσι τοσοῦτον, ὅσον οἱ ὑγιεῖς δὲν δύνανται νὰ ἐννοήσωσι. Εἴτε ὅμως, ἤθελεν εἰποῖ τις, εἰς τὸ ἐπιγαστρικὸν ἤθελεν ἀναφέροι τις τὸ αἷτιον τῆς παραφροσύνης, εἴτε εἰς τὸν ἐγκέφαλον, καθ' ἑκάτερον πρέπει νὰ ἀ-

πορώτη τὸ αἷτιον τῆς παραφροσύνης εἰς τὸν ἐγκέφαλον, ὡς ὄντα αὐτὸν μόνον ὄργανον τῆς διανοίας.

355, Ἐπίστε ὁμῶς ἡ διαφθορὰ τοῦ ἐγκεφάλου, εἴτε τῶν διανοητικῶν δυνάμεων δὲν εἶναι ὀλικτῆς ἀλλὰ μερικῆς: ὁ ἔ-
 ξιν ἡ ψυχὴ κρίνει καὶ ἀποφασίζει ὀρθῶς περί τινων, ἀ-
 μαρτάνει δ' ὁμῶς περὶ ἄλλων, καὶ τοῦτο ὀνομάζεται ὕ-
 ποχονδρία. Καθότι οἱ ὕποχονδριακοὶ κρίνουσιν ὀρ-
 θώτατα περί τινων ἀναφορῶν τῶν ἰδεῶν αὐτῶν, περὶ ἐ-
 νίων ὁμῶς ἄλλων λίαν ἠμαρτημένως. Ἰαὶ εἶναι πασί-
 δηλος ἡ τούτων τερατώδης ἰσορία. Καθότι τινὲς μὲν ἐξ
 αὐτῶν ἐπίσειον τοὺς πόδας αὐτῶν ὑελίνους ἢ ἀχυρίνους . .
 ἄλλοι δ' ὅτι δὲν εἶχαν ὀλοτελιῶς κεφαλὴν . . ἄλλοι ὅτι
 συνέϊχον ἐν ἑαυτοῖς ποσότητα ἄμετρον νεροῦ, ὡς εἴαν κα-
 τουρήσωσι, καὶ καταποντίσωσι τὴν πόλιν ὅλην αὐτῶν κτξ.
 Ἄν ὁμῶς εἶχον ταύτας τὰς γελοιώδεις ἀπάγας, πλην
 ταυτοχρόνως ἠύμοιρον κριτηρίου ἀκριβεστάτου περὶ τῶν
 λοιπῶν ἀπάντων. Καὶ ὕπῆρξεν ἀρίστη ἡ ἀπόκρισις ἐνὸς
 τῶν τοιούτων, ὅς τις νομίζων ἑαυτὸν Πάππαν, καὶ ὑπότινος
 φίλου ἐλεγχόμενος πῶς εἶναι ἠπατημένος, ἀπεκρίθη, ἢ
 εἶμαι Πάππας ἢ δὲν εἶμαι . . ἂν ἦμαι καὶ ζητεῖς καὶ μοὶ
 ἀποδείξης τὸ ἐναντίον, εἶσαι παγκάκιστος . . εἰδὲ δὲν ἦ-
 μαι καὶ τὸ πισεύω, εἶμαι μωρὸς . . ἀλλὰ τὸ καὶ ζητῆτις
 καὶ καταπείσῃ τὸν μωρὸν εἶναι μωρία μείζων . . ὡς εἴδυ-
 οῖν θάτερον: ἢ παγκάκιστος ἢ μωρότατος εἶσαι. Καὶ
 Σουαμερδάμ, ὅστις ἦν παρανάλωμα ταύτης τῆς ἀσθε-
 νείας, δὲν ἔλλειπε ἀπὸ τοῦ καὶ κάμη διαφόρους ὠραίας
 πείρας περὶ τῆς ἐγκύσεως, ὡς εἴαν εὐκολύνη ταύτην τὴν
 μέθοδον. Πλην ἐπειδὴ καὶ τοῦ ἦλθεν εἰς τὴν κεφαλὴν

ὅτι βλάπτεται ὁ θεὸς ἕνεκα ταύτης τῆς περιέργου ἐρευνῆς τῶν ἔργων αὐτοῦ, ἔπαυσε τούτων τῶν ὠραιοτάτων πειραμάτων.

Ἔτι πολλοὶ, ὡς ἐξισορεῖ ἡ κλινικὴ, τῶν ἀσθενῶν ὀνόμιζον ὅτι ὑσφραίνοντο εὐωδιῶν ἀλλοκότων, μὲ ὕλον ὀποῦ διὰ τῶν λοιπῶν αἰσθητηρίων ἔκρινον ὀρθότατα. Ὅτι ἄλλοι ἐξ αὐτῶν ἤκουσαν ψόφων ἐνοχλητικῶν, καὶ ἄλλοι ἠθονικῶν. Ὅτι ἄλλοι ἐσοχάζοντο τὴν ῥίνα αὐτῶν μεγέθους μεγάλου. Ὅτι ἄλλοι ἐνόμιζον ἑαυτοὺς τοσοῦτον ἐλαφροῦς, ὥς ἐνὰ φοβῶνται μήπως καὶ τοὺς πάρει ὁ ἀνεμος, κτξ. Σημειωτέον ὅμως ὅτι μεγάλη φορὰ τοῦ αἵματος πρὸς τὸ πρόσωπον ἤθελε βιάσῃ τὸν ἀσθενῆ ἐν κρίνῃ ἡμαρτημένως. Οὕτως ἐν καιρῷ τοῦ Γαληνοῦ νομίζοντος τινὸς τῶν πυρεττάντων ὅτι βλέπει ὄφιν ἐρύθρον ἐρπύζοντα ἐπὶ τῆς σριωμνῆς αὐτοῦ, ὁ Γαληνὸς θεωρήσας τὴν φλόγωσιν τοῦ προσώπου αὐτοῦ, τὸν κτύπον τῶν καρδιακῶν ἀρτηριῶν, τὴν φλόγα τῶν ὀφθαλμῶν, δὲν ἐβράδυνεν εἰς τὸ ἐνὰ μαυτεύσῃ τὴν, ὅσον οὐπω αἰμυρραγίαν τῆς ῥινός.

356. Μωρία δὲ ἢ ἀνοία, εἴτε ἀκμὴ παραφροσύνης εἶναι ἐκείνη ἢ κατάστασις, ἐνθα ὁ ἄνθρωπος εἶναι διόλου ἀνεπιτήδειος ὀρθοῦ λόγου καὶ κρίσεως. Καὶ διαφέρει ἡ μωρία τῆς παραφροσύνης ὄχι μόνον διὰ τὸ πολυχρόνιον, ἀλλὰ καὶ διότι ὁ μωρὸς καὶ ἄνοος αἰσθάνεται μὲν τῶν προσβολῶν τῶν ἐξωθεν σωμάτων, πλην ἐπειδὴ καὶ ἀποφασίζει μὴ ὀρθῶς εἶναι ἀκλόουθον ἐν αἰσθάνηται διαφορῶς τῶν λοιπῶν. Οὕτως ἡμεῖς βλέπομεν τοὺς ἀνοοὺς ἐνὰ προσέχῃσι πολλὰ ὀλίγον εἰς τὰ περὶ αὐτοὺς σώματα, ὡς

περ εἶναι σημεῖον τῆς μικρᾶς ἐκείνων πρὸς αὐτοὺς ἐνεργείας. . . νὰ καταφρονῶσιν ἀπάντων. . . νὰ ἐκλαμβάνωσι τὰ μικρὰ ὡς μέγιστα, καὶ τὰ μέγιστα ὡς μικρὰ ἢ ὡς μηδέν. . . νὰ γελοῶσι διὰ παντός, ἢ ὀλοτελῶς. . . τινὲς δ' ἐξ αὐτῶν νὰ ἦναι ὀργίλοι, καὶ τινὲς πρᾶοι, κτξ.

Καὶ τὰ παιδία δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἄνοια καὶ μωρά. Καθότι καὶ αὐτὰ καταφρονοῦσι τῶν μεγάλων πραγμάτων, καὶ ἀφροσιῶνται εἰς τὰ μικρὰ ἢ γελοιώδη. . . διακρίνουσι πολλὰ ὀλίγον τὰ ὑφέλιμα ἐκ τῶν ἐπιβλαβῶν. . . κινουῦνται ὑπὸ τῶν σμικροτάτων προσβολῶν, καὶ τούτου ἕνεκεν ἀγαπῶσιν οὐδὲν ἄλλο, ἢ τὰ παιγνίδια.

357. Τὸ δ' αἴτιον τῆς μωρίας ἢ ἀνοίας εἶναι ἢ τὸ αὐτὸ μὲ τὸ τῆς παραφροσύνης, ἢ ὅμοιον τι. Καθότι δύναται μὲν νὰ γεννηθῇ ἄνοια ὡς ἐκ τῆς βλάβης τινὸς ἐπιγαστρικοῦ ἢ ὑπογαστρικοῦ ὀργάνου, ὡς καὶ ἡ παραφροσύνη (354), γενικῶς ὅμως φαίνεται ὅτι ἡ καθέδρα αὐτῆς ἔσεται ἐπὶ τῆς πρώτης ἐσίας τῆς αἰσθητικότητος. Καθότι αἱ παρατηρήσεις τῶν περιφήμων ἀνατόμων συντρέχουσιν ἅπασαι πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ, ὅτι ἔνεσι βλάβη τις ἢ ἀλλοίωσις εἰς τὸν ἐγκέφαλον τῶν μωρῶν. Καὶ Μοργάνης διὰ πολλῶν ἀνατομιῶν τοῦ ἐγκεφάλου τῶν μωρῶν εὔρε ποτὲ μὲν αὔξησιν, ποτὲ δὲ ἐλάττωσιν, καὶ ποτε διαφθορὰν τῆς σερρότητος καὶ τοῦ χρωματισμοῦ τοῦ ἐγκεφάλου αὐτῶν ὡς πρὸς τὸν ἐγκέφαλον τῶν ὑγιῶν, πολλάκις δ' ὅμοιος καὶ τινα τῶν μερῶν τοῦ ἐγκεφάλου μαλακὰ, ἄλλα δὲ σκληρὰ, ἐξ οὗ δηλονότι ἔπρεπε νὰ ἐπακολουθήσῃ ἐλάττωμά τι εἰς τὰς λειτουργίας τοῦ τοιούτου ἐγκεφάλου. Δὲν εἶναι ὅμως σπάνιον τὸ νὰ εὔρηται ἐντὸς τοῦ ἐγκεφάλου τῶν μω-

ρων καὶ ξένας τινὰς ὕλας: ὃ ἐστὶ ρευστὰ πεπηγμένα, χυλώδεις ὕλας, καρφία ἰσώδη καὶ ἐκπετρώσεις ὑλῶν, ὡς δηλονότι καὶ ἐν τῇ κύσει. "Ἄν ὅμως συμβῆ καὶ κατάθλιψις τοῦ ἐγκεφάλου ὡς ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ κρανίου, τότε ἤθελε γενηθῆ ἠλιθιότης εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἴτε παντελῆς σέρησις τῶν διανοητικῶν αὐτοῦ δυνάμεων.

358. Ἄφ' οὗ ἐμάθομεν ὅτι τινὲς τῶν ἐκουσίων κινήσεων ἐκτελοῦνται ἐνίοτε ἀκουσίως, δὲν ἤθελεν εἶναι ἔξω τοῦ προκειμένου καὶ ἡ θεωρία ἐνὸς μεταφυσικοῦ ζητήματος περὶ τῆς τῶν ἰδεῶν ἀποκτίσεως τὸ, ἂν λέγω αἱ ἰδέαι ἀποκτῶνται διὰ μόνων τῶν αἰσθητηρίων, ἢ καὶ διὰ τῆς αἰσθητικότητος: τοῦτέστι τῆς τῶν σπλάγχχνων ἐνεργείας ἐσωτερικῶς. Καθότι δὲν ἔλλειψαν πολλοὶ τῶν φυσιολόγων νὰ φθάσωσιν εἰς ταύτην τὴν δόξαν. Καὶ ἰδοὺ πῶς οὗτοι συλλογίζονται. »Εἶναι ὁμολογούμενον, ὡς ἡ καθημερινὴ παρατήρησις τοῦτο θέλει, ὅτι εἰς τινὰς διαθέσεις τοῦ ἐπιγαστρικοῦ καὶ ὑπογαστρικοῦ συστήματος (16), ὁ ἄνθρωπος ποτὲ μὲν εἶναι πλέον, ποτὲ δ' ἦττον ἐπιτήδειος τοῦ νὰ αἰσθάνηται τῶν προσβολῶν τῶν ἔξωθεν σωμάτων, καὶ τοῦ νὰ διανοῆται. β'. Ἡμεῖς βλέπομεν ἰδίῳις ὀφθαλμοῖς ὅτι ἀσθένειαί τινες τῶν εἰρημένων μωρῶν νῦν μὲν μεταβάλλουσι, νῦν δὲ διακόπτουσιν ὀλοτελῶς τὴν εἰωθεῖαν τάξιν τῆς λειτουργίας τῶν αἰσθήσεων καὶ νοῦς (355); ὡς, ὡς ἕκαστος ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀπόδειξιν, νὰ ἀναφύωνται εἰς τὸν ἄνθρωπον κλίσεις καὶ ὀρέξεις ξέναι, νὰ διεγείρωνται εἰς τὴν ψυχὴν φαντάσματα ἄγνωστα, καὶ τὸ θαυμαστότερον νὰ ἀποκτᾷ ὁ μὲν νοῦς ὕψος, δύναμιν,

ἢ λαμπρότητα ἢ δὲ ψυχὴ, διαθέσεις ἠδονικὰς καὶ εὐ-
 χολοκινήτους, ἢ ἐξ ἐναντίας θλιβερὰς καὶ δυσκολοκι-
 νηήτους. "Ὡς οὐδὲς ἠθέλει συνάξει τις ὅτι αἱ ἡδαι, αἱ
 ἡκατηφεῖς; αἱ εὐφρόσυνοι καὶ θλιβεραὶ ἰδέαι λαμβάνου-
 ῃσι τὴν ἑαυτῶν ὑπαρξίν ὄχι μόνον ἐκ τῆς προσβολῆς τῶν
 ἡαίσθητηρίων; ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς τοιᾶςδε διαθέσεως τῶν
 ἡσπλάγχχνων πρὸς τὸν ἐγκέφαλον." Ἐπειτα, ὡς ἐπαρατη-
 ἡρήθη; ἡ παραφροσύνη καὶ ἡ μωρία δὲν γεννῶνται ἀλ-
 ἡλοθεν εἰς τὸν ἐγκέφαλον, εἰμὴ ἐκ τῆς ἐνεργείας τῶν
 ἡσπλάγχχνων πρὸς αὐτόν. Ἡ μεγάλην ὅμως ἐναλλαγὴν
 ἡ τῶν νοημάτων καὶ βουλημάτων ἠθέλεν ἰδοῖ τις μάλισ-
 ἡ ἐν καιρῷ ἐφηβίας. Καθότι ἕκαστος βλέπει τότε κλίσεις
 ἡ καὶ διαθέσεις εἰς τὸν ἄνθρωπον νέας καὶ διόλου ξένας
 ἡ πρότερον εἰς αὐτόν. «

Εἶναι ναὶ, ἠθέλεν εἰποῖ τις, ἀληθέςατον ὅτι ταῦ-
 τα πάντα ἐπακολουθοῦσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον; πλὴν εἶναι
 ὄχι ὀλιγώτερον ἀληθές καὶ τὸ ὅτι οὗτοι οἱ φυσιολόγοι δὲν
 ἔσχον ἰδέαν καθαράν τῆς ἰδέας, ἀλλέως βέβαια δὲν ἠ-
 θέλον ὑποπέτοι εἰς τοιαύτας συζητήσεις. Καθότι δοθέν-
 τος ἀπαξ ὅτι ἡ ἰδέα εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ εἰκόν τις καὶ εἰ-
 ὄωλον ἐνός ὄντος (47), μένει ἀνεκζήτητον τὸ, ὅτι ἡμεῖς
 ἀποκτῶμεν οὐδεμίαν ἰδέαν ὑπὸ τῶν σπλόγχων. Καθότι
 τὸ νὰ διανοηταί τις ἐπίστε μὲν εὐκολωτέρως, ἄλλοτε δὲ
 δυσκολωτέρως ἔνεκα τῶν σπλάγχχνων, τοῦτο δὲν θέλει νὰ
 εἰπῆ ὅτι ἀποκτᾷ ἰδέαν τινα νέαν, ἀλλ' ὅτι κινεῖ εὐκολω-
 τέως ἢ δυσκολωτέρως τὰς ἐν αὐτῷ ἐνούσας ἰδέας, ἀλ-
 λέως τί πειράζει νὰ εἰπῆ τις ὅτι καὶ διὰ τῶν φαγητῶν καὶ
 ὕπνου ἡμεῖς ἀποκτῶμεν ἰδέας. . . διότι ἂν μείνη τις ἡμέρας

τινας νῆσις καὶ ἄπνος, δὲν θέλει δυνηθῆ· νὰ διανοηθῆ καὶ νὰ αἰσθανθῆ διακεκριμένως. Ἐτι τὸ νὰ γενναῖται εἰς τῖνα ἐκ τῶν σπλάγχχνων παραφροσύνη ἢ μαγία, τοῦτο δὲν θέλει νὰ εἰπῆ ὅτι ἀποκτᾶ τις νέας ιδέας, ἀλλ' ὅτι ἡ ἀσθένεια αὐτῶν ἀφαιρεῖ ἀπὸ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τὴν δύναμιν τοῦ διανοεῖσθαι, ὃ ἐστὶ τὰ ὄργανα αὐτῆς ἀποκαθίσανται ἀνεπιτήδεια.

Ἡμεῖς ὁμῶς μέχρι τοῦδε, εἰς τὴν παρούσαν πραγματείαν, ἄλλο δὲν ἐκάμαμεν, εἰμὴ ἐκθεσῖν τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων, τούτέστιν αἰσθήσεων, ἀντιλήψεως, συνείδησέως, προσοχῆς, ἐνθυμήσεως, μνήμης, φαντασίας, λογικοῦ, λογιστικοῦ, βουλήσεως, καὶ αὐτεξουσίου, ἢ ἂν θέλης τῶν πρώτων ιδιοτήτων τοῦ διανοητικοῦ ὄντος. Ὡς ἀκόλουθον ἤθελεν εἶναι καὶ ἡ θεωρία αὐτοῦ τούτου τοῦ ὄντος ἰδίως, ὅπερ καὶ ψυχολογίαν τινὲς ὀνόμαζούσι.

Κ Ε Φ. Ι Η'.

Περί Ψυχῆς.

359. Ἐως οὗ ὁ ἄνθρωπος σπουδιάζει καὶ μελετᾶ οὐράνια τε καὶ ἐπίγεια, αὐτὸς σπουδάζει καὶ μελετᾶ ἄλλοτι, ἢ ἑαυτόν. Ὄταν ὁμῶς ἐκ τῆς θεωρίας τῶν περὶ ἑαυτὸν σωμάτων μεταβῆ εἰς τὴν θεωρίαν τῆς ψυχῆς, τότε πλέον αὐτὸς καὶ σπουδάζει καὶ μελετᾶ οὐδὲν ἕτερον.

ἢ ἑαυτὸν, ἀποκαθισταμένης τότε τῆς ψυχῆς καὶ ἑτασοῦ καὶ ἑταζομένου. Ἄλλ', ὡς φαίνεται, ἡ γνῶσις ἑαυτοῦ εἶναι τὸ πλεόν δυσθῆρευτον τῶν ἀνθρωπίνων προβλημάτων, καὶ τούτου ἕνεκεν ὑπῆρξε καὶ θεῖος χρησμός τὸ, γνῶθι σε αὐτόν. Ἐπρεπεὺς ὅμως ἴσως νὰ ἐπακολουθήσῃ ἔκτον τὸ ἐναντίον: ὁ ἔστι νὰ ἦναι εὐκολωτέρα ἡ γνῶσις ἑαυτοῦ, ὡς ὄντος τοῦ ἐμοῦ ἐγγυτέρω ἀπάντων τῶν λοιπῶν, καὶ ἡμεῖς βλέπομεν ὅτι συμβαίνει ἔκτον τὸ ἐναντίον: τουτέστιν ὅτι γινώσκει ἡ ψυχὴ μᾶλλον τὰ λοιπὰ καὶ πόρρω ὄντα, ἢ ἑαυτήν. Καὶ οὗτος βέβαια εἶναι ὁ λόγος, δι' ὃν ἐγενήθη τοσαύτη διαφωνία εἰς τοὺς πεπαιδευμένους περὶ τοῦ εἶναι καὶ τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς. Καὶ ἴσως ὄχι ἀλόγως. Καθότι ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἀμέσως ἰδέαν τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ διὰ τοῦ σοχασμοῦ: τουτέστι διατῶν αἰσθημάτων, ἰδέων, διανοίας, καὶ ἐπιθυμιῶν τῆς ψυχῆς, ὅπερ βέβαια δὲν εἶναι ψυχῆς ἀλλ' ἀποτελέσματα, ἢτοι τῶν ἐξωθεν σωμάτων, ἢ τῆς ψυχῆς ἀμέσως. Καὶ αὐταὶ δ' αἰ τῆς ψυχῆς ιδιότητες, ὥς περ ἡμεῖς μέχρι τοῦδε ἀναλύσαμεν, δὲν γίνονται εἰς ἡμᾶς καταληπταὶ ἄλλως πως, εἰμὴ διὰ τῶν ἀποτελεσμάτων. Ὡς συμπεφυκέ πως ἢ δυσκολία εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τοῦ, τί ἔστι ψυχὴ, ἢ ἐγώ.

360. Ὅτι ὅμως ἡ ψυχὴ ἔστι, οὐδεὶς, νομίζω, δύναται νὰ ἀμφιβάλλῃ. Καθότι ἡμεῖς ὠνομάσαμεν ψυχὴν, ὅπερ ἐν ἡμῖν αἰσθάνεται (13), ὅπερ διανοεῖται, καὶ ὅπερ βούλεται. Καὶ ἐπειδὴ ὁ ἐν ἡμῖν κριτῆς ἀδέκαστος: τὴν συνείδησιν λέγω (200), θέλει ὅτι ἐκτελοῦνται ἐν ἡμῖν αἰσθήματα, διανοήματα, καὶ βουλήματα: ὅ ἐστιν ἀ-

ἡποτελέσματα, ἀνάγκη πᾶσα εἶναι νὰ εὐρίσκηται ἐν ἡμῖν καὶ τὸ τούτων αἷτιον, ὅπερ καὶ ψυχὴ ὠνόμασαι (13).

361. Ὡς οὖσα ἡ ψυχὴ τίς, διότι ἐστὶν ἡ ἐνέργεια αὐτῆς, ἀναγκαίως αὕτη θελεῖ εἶναι ἐν τῶν τριῶν ἢ σῶμα, ἢ ἰδιότης σώματος, ἢ ἀσώτατόν τι, καὶ ἐκτὸς τούτων ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι οὔτε ἔχομεν, οὔτε δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἄλλην ιδέαν περὶ αὐτῆς.

Ἐν πρώτοις λοιπὸν ἐστὶ ἰδιότης ἡ δύναμις τοῦ σώματος ἢ ψυχῆ. Καὶ τοιαύτην, ὡς φαίνεται, δόξαν ἔσχον περὶ αὐτῆς Ἐπίκουρος, Ἀριστάξενος, Γαληνὸς καὶ ἄλλοι τινες. Εἶναι ὅμως τοῖς πᾶσιν ὁμολογούμενον ὅτι ἡ ἰδιότης ἢ δύναμις ἐνὸς σώματος δὲν εἶναι ὄν ἀνυπόπαρκτον: τουτέστιν οὐσία (75) ἢ ἀλλ' ἀπλῶς ἀναφορά τις τῶν μορίων τοῦ σώματος, ἢ πρὸς ἄλληλα, ἢ πρὸς ἄλλο σῶμα. Οὕτως τὸ αὔξασθαι, ὅπερ εἶναι ἰδιότης τῶν φυτῶν, πραγματικῶς εἶναι οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἀναφορά τις τῶν μορίων τοῦ φυτοῦ πρὸς ἄλλα ἑτεροειδῆ, ὥστε νὰ τὰ μεταβάλλωσιν εἰς ἑαυτὰ, καὶ ἐπομένως πρόσσει τοῖς φυτοῖς τὸ αὔξασθαι, ἕως οὗ διασώζεται αὕτη ἡ ἀναφορά. Ταύτης ὅμως ἀπολεσθείσης συνάπολλύεται καὶ ἐκεῖνο: τουτέστιν αὐξάνονται τὰ φυτὰ, ἕως οὗ αἱ ρίζαι αὐτῶν εὐρίσκονται ἐντὸς τῆς γῆς, ἕως οὗ ποτίζονται, ἕως οὗ θάλλονται ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, ἕως οὗ πνέονται ὑπὸ τῶν ἀνέμων, ὥστε εὐθὺς ὅπου αἱ ρίζαι αὐτῶν ἐξάχθῶσιν ἐκ τῆς γῆς, ἢ ἀφαιρεθῆ πᾶσα ὑγρασία, ἢ λείψει πᾶσα θερμότης, ἢ ἐμποδισθῆ ἡ πνοὴ τοῦ ἀνέμου, παύσει καὶ τὰ φυτὰ τοῦ αὔξασθαι καὶ ξηραίνονται. Ὡσαύτως δὲ πρόσσει καὶ εἰς τὸ πῦρ δυνάμεις τις τοῦ νὰ ῥευσίσῃ τὸν κηρὸν, ἢ ἐξ ἐναντίας πρόσσειν εἰς

τὸν κηρὸν δυνάμεις τις τοῦ νὰ ρευσίζηται ὑπὸ τοῦ πυρός· Ἀλλὰ πότε ἐμφανίζονται αὐταὶ αἱ δυνάμεις; Ὅταν θά-
 τερον τεθῆ εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἐνεργείας ἢ πάθους θα-
 τέρου, ἀλλέως ἐκτελεῖται οὐδέν. Οὔτε ὁμως τὸ ρευσίζειν,
 οὔτε τὸ ρευσίζεσθαι εἶναι τι ἰδιοσύστατον καὶ ἀνύπαρκτον,
 ἀλλὰ λαμβάνει ὑπαρξεν τότε μόνον, ὅτε τὰ δύο σώματα
 συνέλθωσιν εἰς ἓν. Ὡς ἂν καὶ ἡ ψυχὴ ἦν ἰδιότης ἢ δύ-
 ναμις τοῦ σώματος ἡμῶν, ὡς τὸ αὔξεσθαι λέγω καὶ ρευ-
 σίζεσθαι, ἔπρεπε νὰ ἐμφανίζηται οὐδέποτε ἄλλοτε, εἰμὴ
 ὅτε τὸ σῶμα ἡμῶν προσέγγιζε εἰς ἄλλο τι σῶμα, καὶ ὡς
 φαίνεται εἶναι ἀνύπαρκτον τοιοῦτον τι. Καθότι εἰς μὲν
 τὴν παρουσίαν τῶν αἰσθημάτων, ἢ θελεν εἰποῦ τις, ἔνεστι
 καὶ παρουσία ἄλλων σωμάτων ἐν τῇ σφαίρα τοῦ ἐγκεφά-
 λου, καὶ τούτου ἕνεκεν ἐμφανίζεται καὶ ἡ αἰσθητικὴ ἡ-
 μῶν δυνάμις, πλην εἰς τὰ τῆς διανοίας ἡμεῖς ἔχομεν οὐ-
 δέν ἕτερον, εἰμὴ μόνην καὶ μόνην τὴν ψυχὴν. Καὶ ἐκά-
 στου ἢ συνείδησις ἐπιβεβαίωσεν τοῦτο μεταφυσικῶς, ὅτι ἡ
 ψυχὴ αὐτοῦ διανοεῖται περὶ τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου καὶ ἐν
 καιρῷ νυκτός, καὶ ἐν ἡμέρα, καὶ ἐν παντί τόπῳ: ὁ ἔστιν
 εἴτε εἰς τὴν Ἀσίαν εὐρίσκεται ὁ διανοούμενος, εἴτε εἰς
 τὴν Εὐρώπην, εἴτε εἰς τὴν Ἀφρικὴν, εἴτε εἰς τὴν Ἀμε-
 ρικὴν, εἴτε εἰς τὴν θάλασσαν, εἴτε εἰς τὴν ξηρὰν. Καὶ
 ἔτι πλέον ἡ ψυχὴ καὶ μέμνηται καὶ συνείδεν ἐν ταυτῷ ὅτι
 αὕτη, ἢ τίς ἤδη αἰσθάνεται ἢ διανοεῖται εἶναι ταυτοτάτη,
 μὲ ἦν περὶ πρὸ ἐτῶν πολλῶν διανοεῖτο, ἢ ἠσθάνετο, ἢ ἐ-
 βούλετο. Ὡς ἂν καὶ ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι ἰδιότης ἢ δυνάμις τοῦ
 σώματος, ἀλλ' ὄντι ἀνύπαρκτον.

362. Ἀλλ' ἂν ἡ ψυχὴ δὲν ἦναι ἰδιότης ἢ δυνάμις

τοῦ σώματος, πολλῶν πλέον δὲν θέλει εἶναι ποιότης. Καθότι ἡμεῖς εἶδομεν (143) ὅτι ποιότης εἶναι οὐδὲν ἄλλο ἢ ὑφασμά τι τῶν μερίων τοῦ σώματος, εἴτε μίαι τοιάδε αὐτῶν πρὸς ἄλληλα ἀναφορά, ἧς ἕνεκα ἐξέρχεται οὕτω πως τὸ πανταχικίνητον ἐξ αὐτῶν. Ὡς γὰρ εἶπῃ τις ὅτι ἐκεῖνο, ὅπερ μέμνηται τῶν παρωχηκότων, ὅπερ προνοεῖ τὰ μέλλοντα, ὅπερ ἐτάζει τὰ ἐνεσῶτα, ὅπερ κτξ. εἶναι ἀναφορά τῶν μερίων τοῦ σώματος, τοῦτο ἤθελεν εἶναι παρροσύνη ἀντικρυς, καὶ οὐδὲν ἄλλο.

363. Ἐπειτα ἂν ἡ ψυχὴ ἦν ποιότης, ἢ ιδιότης, ἢ δυνάμις τοῦ σώματος, αἱ ἐνεργεῖαι αὐτῆς ἔπρεπε γὰρ ἦναι μονοειδεῖς, ὡς καὶ τῶν ἄλλων δηλωσὶ δυνάμεων, ἢ ὀρθώτερον εἰπεῖν ἔπρεπεν αὐτῇ αὕτη γὰρ ἦναι ἐνέργειά τις (44), καὶ ὄχι χαμαιλέων, ὡς ἡμεῖς τοῦτο ὀρῶμεν ἰσίοις ὀρθαλομοῖς. Καθότι τὸ κινεῖν τὸ σῶμα εἶναι οὐσιωδῶς διάφορον τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν πρόσβολῶν τῶν ἐξώθεν σωμάτων, καὶ τὸ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν πρόσβολῶν τῶν ἐξώθεν σωμάτων εἶναι οὐσιωδῶς διάφορον τοῦ διανοεῖσθαι, καὶ τὸ διανοεῖσθαι εἶναι οὐσιωδῶς διάφορον τοῦ βούλεσθαι, καὶ τὸ βούλεσθαι εἶναι οὐσιωδῶς διάφορον τοῦ μεμνησθαι τῶν παρωχηκότων. Ὡς γὰρ τὸ γὰρ συνυπάρχῃ ταυτοχρόνως τοσαῦται καὶ ἄλλαι πλείονες δυνάμεις εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ δὲν, εἰς τὴν ψυχὴν, τοῦτο ἰσοδυναμεῖ μὲν τὸ, ἡ ψυχὴ εἶναι οὐκ αὐθύπαρκτον, τοῦ εἶναι οὐσία, καὶ ὄχι ποιότης ἢ δυνάμις τοῦ σώματος.

364. Ὡς γὰρ ἂν ἡ ψυχὴ ἦν αὐθύπαρκτον, εἴτε οὐσία, καὶ ἂν ἡμεῖς δὲν ἔχωμεν γνῶσιν ἄλλων οὐσιῶν εἰμὴ τῶν σωμάτων, εἴτε τῆς ὕλης, ἐπόμενον εἶναι δυοῖν θάτερον: ἢ γὰρ εἶναι ὕλη ἢ ψυχὴ, ἔχουσα διαφοροῦς

δυνάμεις, ἢ αὐλός τις οὐσία. Ὑλισαὶ λοιπὸν ἤθελον, ὀνομασθῆναι, ὅσοι δοξάζουσι τὴν ψυχὴν ὑλικήν.

Εἶναι ὅμως τοῖς πᾶσι γνωστὸν ὅτι ἡ σύγκρισις δύο ὄντων προϋποτίθῃται τὴν γνῶσιν αὐτῶν, ἀλλέως παραβάλλον τις αὐτὰ, ἢ θελεῖ παράβαλοι, ἄπερ ἀγνοεῖ, καὶ ἐπομένως ἐκ δύο ἀγνώσων οὗτος ἤθελε πυνάξει τρίτου ἀγνώσων. Καὶ ταιούτων τι φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ φύσις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Καθότι ἅπαντες οἱ μεταρυστικοὶ ὁμολογοῦσιν ἀγνώσων ὅχι μόνον τὴν φύσιν τῆς ψυχῆς, ἀλλ' οὐδαμῶς ὀλιγότερον καὶ τῶν ὡν περ εἰς αὐτοὺς ἐνεργοῦσι σωμάτων (203), καὶ ἐπομένως ἤθελεν εἶναι τόλμη ἢ ζήτησις τῆς ταυτότητος ἢ ἑτερότητος αὐτῶν. Καθότι ἂν τὰ δύο ὄντα: ἢτε ψυχὴ δηλ. καὶ τὸ σῶμα ἦναι οὐσίαι (361), καὶ ἂν ἡ οὐσία ἦναι ἀγνώσων εἰς ἐμὲ (75), τότε αἱ δύο προτάσεις: ἢ ψυχὴ διανοεῖται, καὶ τὸ σῶμα εἶναι ἐκτατόν, μεταβάλλονται εἰς ταύτας: ἢ ψυχὴ εἶναι, ἀγνοῶτι, ὅπερ διανοεῖται, καὶ τὸ σῶμα εἶναι, ἀγνοῶτι, ὅπερ εἶναι ἐκτατόν. Καὶ ἐπειδὴ αὗται αἱ δύο προτάσεις περιέχουσι τρία ἀγνώσων: ταύτου, ἕνεκεν οὔτε ταυτότητος, οὔτε ἑτερότητος ἤθελεν ἀπεδειχθῆναι εἰς τοὺς δύο ὄρους, ἐκτὸς μόνον ἂν θέληται καὶ ὀμιλῆ ὡς ὁ ψιττακίς.

Ἄλλ' - ἐπειδὴ οὐσης τριαύτης τῆς γνώσεως τῆς τῶν σωμάτων οὐσίας, οἱ ὑλισαὶ ἀποφαίνονται ὑλικὴν τὴν ψυχὴν, τί πειράζει καὶ ἰδῶμεν καὶ ἡμεῖς, ἂν τῶν οὗτοι βάλωσι λογικῶς; Ἐπειτα ἡμεῖς μὲν ἀδυνατοῦμεν καὶ ἔμβημεν μέχρι τῶν ἐνδομύχων τῆς τῶν σωμάτων οὐσίας, ὅπερ οὔτε ἴσως ἤθελεν εἶναι εἰς ἡμᾶς ἀναγκαῖον, πλην ἡμεῖς ἔχομεν γνῶσιν ἀκριβεστάτην τῶν ἰδιοτήτων αὐτῶν,